

Asia: VN/35745/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuslaiksi ja eräiksi muiksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksen yleiset tavoitteet

Taideyliopiston ylioppilaskunta (TaiYo) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuslaiksi.

Uudistuksen yleiset tavoitteet ovat kannatettavia. Erityisesti jaamme yhteisen toiveen ja tavoitteen siitä, että opintoetuudet mahdollistaisivat täysipäiväisen opiskelun. Kun opintoetuudet mahdollistavat opiskelijalle täysipäiväisen keskittymisen opiskeluun, tämä tukee opintojen läpäisyä tavoiteajassa. Taideyliopiston ylioppilaskunta ei kuitenkaan katso, että esityksessä kuvailut toimet ovat riittäviä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Taideyliopiston ylioppilaskunta otti ilolla vastaan hallitusohjelman kirjauksen opintotuen kokonaisuudistuksesta, mutta olemme pettyneitä siihen, että uudistuksen tuloksena on vain pieniä korjailuja eikä nykyisen opintotuen keskeiseen ongelmaan, tuen riittämättömään tasoon, ei ole uudistuksessa puututtu. Muun muassa Kelan tuore tutkimus nosti esille, että opintotuki ei nykyisellään ilman lainaa riitä kattamaan tavallisia elämisen kustannuksia. Ellei opiskelija halua ottaa lainaa, hallituksen esitys ei mahdollista täysipäivästä opiskelua.

TaiYo on huolissaan korkeakoulutuksen eriytymiskehityksestä, mikäli opiskelijan on täysipäiväisesti opiskellakseen pakko nostaa lainaa. Tämä nostaa helposti taidekorkeakoulutukseen hakeutumisen kynnystä matalammista tuloluokista tuleville opiskelijoille, jotka voivat nähdä lainanottamisen suurempana riskinä. Taideopinnot ovat erityisen paljon läsnäoloa vaativia, jolloin opinnoista suoriutumisen ja opiskelijan hyvinvoinnin kannalta olisi yleensä parasta, että tämä voisi keskittyä täysipäiväisesti opintoihin. Lainan ottaminen näyttäytyy taideopiskelijoiden näkökulmasta kuitenkin merkittävältä riskiltä erityisesti nyt, kun alan työllisyystilanne on taide- ja kulttuurikentän rahoitusleikkausten myötä aiempaa heikompi. Alalla työllistytään yleensäkin harvoin suoraan

vakituiseen työsuhteeseen, jolloin lainan takaisinmaksu olisi helpompaa. Pahimmillaan lainan ottamisen pakko supistaa joukkoa, joka kokee taiteen korkeakouluopinnot mahdollisiksi. Tämä yksipuolistaa taideopiskelijoiden joukkoa ja sitä myöten maamme taiteen tekijöiden joukkoa.

TaiYo katsoo, että uudistuksen vaikutuksia ja kustannusneutraaliutta ei ole tarkasteltu tarpeeksi laajasti ja pitkälle.

2. Opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtioneuvoston myöntäminen ja määrät

Opiskelijoiden sosiaaliturvaa on leikattu kestävämmälle tasolle, ja myös siirto yleiseltä asumistuella opintotuen asumislisään on heikentänyt opiskelijoiden tilannetta entisestään. Tämä näkyy korostetusti pääkaupunkiseudulla, jossa asumisen kustannukset ovat kansallisesti korkeimmat. Opiskelijoiden velkasummat ovat myös kasvaneet, mikä entisestään heikentää heidän taloudellista asemaansa.

TaiYo näkee, että opintorahan taso on nykyisellään täysin riittämätön. Opintorahan sitominen indeksiin on tärkeää opiskelijoiden ostovoiman säilymisen kannalta. Erityisen huolestuttavaa on opiskelijan asumisen tuki; siirto asumislisälle leikkasi tukea merkittävästi, ja lisäksi tuen poistuminen kokonaan niiltä kuukausilta, kun opiskelija ei nosta opintotukea, tarkoittaa, että valtaosa opiskelijoista ei saa kesäkuukausilta lainkaan asumisen tukea, vaikka vuokra on totta kai kesälläkin maksettava. Asumisen tuen puuttuminen kesällä heikentää myös opiskelijoiden mahdollisuutta palautua lukuvuoden jälkeen, kun kesällä on aiempaa välttämättömämpää työskennellä. Taideopinnot ovat erittäin intensiivisiä ja vaativia sekä henkisesti että fyysisesti. Ilman riittävää lepoa ja palautumista on vaarana, että opiskelijat valmistuvat uupuneina, mikä ei ole yhteiskunnallisestikaan kannattavaa. TaiYo katsoo, että vähintään asumislisä on sidottava kansaneläkeindeksiin, jotta se pysyy asumiskustannusten kehityksen tahdissa, vaikka tämä ei korjaakaan kesäkuukausien tuen puuttumista.

Korkeakoulutus on investointi ei pelkästään yksilön vaan koko yhteiskunnan tulevaisuuteen. Esimerkiksi nykyiset taideopiskelijat, tulevat taiteen ammattilaiset, luovat yliopistosta hankkimallaan koulutuksella usein enemmän pääomaa yhteiskunnalle kuin itselleen. Täten lainapainotteinen tukimalli on ongelmallinen, sillä se siirtää koulutuksen rahoitusvastuuta opiskelijalle itselleen.

3. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika muissa kuin korkeakouluopinnoissa

Ei lausuttavaa.

4. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika korkeakouluopinnoissa

TaiYo pitää ongelmallisena, että tutkintokohtaisten tukikuukausien määrä ei ole korkeakouluopiskelijoiden osalta riittävä. Tukikuukausien määrä on aiemmissa uudistuksissa vähentynyt merkittävästi. Kun opiskelijat siirrettiin yleiselle asumistuella, kesäajan asuminen ei kuluttanut tukikuukausia. Kuitenkin opiskelijat on sittemmin siirretty takaisin opintotuen asumislisän piiriin, mutta tukikuukausien määrässä tätä ei huomioitu. TaiYo toivoo huomioitavan, että kaikkien alojen opintoja ei ole niiden luonteen takia juurikaan mahdollista suorittaa kesäopintoina. Asumistuen muutosten myötä on oletettavissa, että opintotukikuukaudet loppuvat entistä

helpommin kesken ja valmistuminen voi viivästyä opiskelijoiden ollessa pakotettuja menemään töihin, ellei opiskelija ota lainaa tai viime kädessä tukeudu muihin tukimuotoihin.

TaiYo pitää erittäin kannatettavana esityksen ehdotuksia harkinnanvaraisten lisätukikuukausien joustavoittamisesta. Uskomme niiden parantavan järjestelmän toimivuutta ja tunnistavan paremmin opiskelijoiden erilaisia elämäntilanteita, kuten sairauden tai alan vaihtamisen. TaiYo näkee kuitenkin, että harkinnanvaraisten lisätukikuukausien ehtoja on kevennettävä entisestään. TaiYo katsoo, että opintojen viivästymisen syyksi tulee riittää muu painava syy, ja pidennyksen saamisessa olisi huomioitava myös omien huollettavana olevien lasten erityisen aikaavievä hoitovastuu ja alanvaihto myös muista kuin sairaudellisista syistä. Katsomme, että esimerkiksi itselle sopimaton ala on jo itsessään hyvä syy tukiajan ollessa rajattu. Tämä edistäisi järjestelmän oikeudenmukaisuutta.

5. Huoltajakorotus

TaiYo kiittää perheellisten opiskelijoiden huomioimisesta. Pidämme esitystä lapsikohtaisesta huoltajakorotuksesta kannatettavana. Muutos ei kuitenkaan ole suuruudeltaan niin merkittävä, että uskoisimme sen yksin kannustavan perheellisiä opiskelemaan.

6. Oppivelvollisen erityinen asumislisä ja koulumatkatuki

Ei lausuttavaa.

7. Opintolainan myöntäminen ja valtioneuvoston takaus

TaiYon mielestä opiskelijoiden toimeentuloa ei pitäisi rakentaa pakkovelkaantumisen varaan. Opintotukijärjestelmän tulisi mahdollistaa täysipäiväinen opiskelu, mutta sen sijaan opiskelijat ovat ainoa ryhmä, jonka odotetaan rahoittavan välttämätön toimeentulo velkarahalla. Valtion takaama opintolaina voi toimia opiskelijoiden toimeentuloa täydentävänä muotona, mutta ei oletusarvoisena. TaiYo kokee kestävämmäksi, että opiskelijat joutuvat nostamaan velkaa välttämättömien menojen kattamiseen, koska opintoraha ei nykyisellään riitä näiden kattamiseen.

Lainapainotteinen järjestelmä heikentää koulutuksen kannattavuutta yksilön näkökulmasta. Se on ongelmallista myös yhdenvertaisuuden, nuorten ja opiskelijoiden tulevaisuusnäköymien sekä hyvinvoinnin kannalta. Epävarma taloudellinen tilanne tai huoli velan takaisinmaksukyvystä aiheuttavat stressiä ja ahdistusta.

8. Luottolaitoksen velvollisuudet ja opintolainan takaisinmaksun vaatiminen

TaiYo pitää luotonantajan ja Kansaneläkelaitoksen velvollisuuksien selkeyttämistä kannatettavana. Myös ehdotus, jonka mukaan opintolainaa ei voitaisi irtisanoa vähäisten maksurästien tai alle kuuden kuukauden maksuviivästyksen perusteella, vahvistaa opintovelallisten oikeusturvaa ja ehkäisee velkaongelmien kärjistymistä, mihin olemme tyytyväisiä.

9. Korkeavastus

TaiYo katsoo, että korkeavastuksen aika tulee pitää viidessä korkokaudessa. Korkeavastuksen ajan lyhentäminen on heikennys opintolainansaajia kohtaan. Heikennys kohdistuu erityisesti

pienituloisimmille velallisille, joille avustus on tarkoitettu, sillä avustuksen tulorajat ovat jo nykyisellään matalat.

10. Opintolainahyvitys

TaiYo tunnistaa opintolainahyvityksen kannustavat vaikutukset sekä opintojen etenemiseen että valmistumiseen, mutta opintolainahyvitys on myös lisännyt opintolainan käyttöä merkittävästi. TaiYo ei jaa esityksen näkemystä siitä, että opintolainahyvitys olisi jälkikäteen maksettava opintoraha; se tulee jatkossakin nähdä taloudellisena kannustimena valmistua nopeasti. Opintolainahyvitys voi olla täydentävä osa opintotukijärjestelmää, mutta se ei korvaa riittävän opintotuen merkitystä.

TaiYo katsoo, että esityksen mallin muutokset eivät olennaisesti kasvata niiden opiskelijoiden joukkoa, joille lainahyvitys muodostaisi todellisen kannustimen. Niille opiskelijoille, joiden opintoja hidastavat esimerkiksi, alentunut opiskelukyky, toimeentulovaikeudet tai työssäkäynti, velkaan perustuva kannustin voi näyttäytyä pikemminkin taloudellisena riskinä kuin kannustimena. Järjestelmä saattaisi kasvattaa opiskelijoiden välisiä eroja, sillä se kohdentaa hyödyn niille opiskelijoille, joilla on jo lähtökohtaisesti parhaat mahdollisuudet valmistua tavoite- tai määräajassa.

TaiYo pitää erittäin myönteisenä sitä, että esityksessä lisätään joustoja opintolainahyvityksen määräaikoihin. Erityisen kannatettavana pidämme sitä, että sairauden perusteella määräajan pidennystä voisi jatkossa hakea lääkärintodistuksella ilman sairauspäivärahan saamista.

TaiYo toivoo opintolainahyvitysjärjestelmää edelleen kehitettävän. Määräajan laskennassa tulisi huomioida nykyistä paremmin esimerkiksi liikkuvuusjaksot, luottamustoimet sekä alentunut opiskelukyky. TaiYo pitäisi paremmin kannustavana mallina esimerkiksi vuosittaista opintolainahyvitystä, jossa tietyn opintopistemäärän lukuvuodessa suorittaneille korkeakouluopiskelijoille myönnettäisiin lukuvuoden päätyttyä opintolainahyvitys tuona lukuvuonna tai kaikesta tuohon mennessä nostetusta opintolaista. Näin kannustavuus säilyisi läpi opintojen ja opiskelijan korkokulujen määrä pienenisi, mikä helpottaisi velkataakkaa.

11. Takausvastuulaina ja sen perintä

TaiYo pitää opintolainavelallisten aseman parantamista kannatettavana. Opintolainataakasta ei saa tulla liian suurta riskiä heille, joilla on työntekoon tai opiskeluun vaikuttava sairaus tai vamma.

12. Muut liitelait

Ei lausuttavaa.

13. Esityksen vaikutusarviot

Taideyliopiston ylioppilaskunta katsoo, että esityksen vaikutusarviot ovat puutteelliset. Esimerkiksi vaikutusarvioita on tarkasteltu ainoastaan vuoteen 2030 saakka. Koska kyse on merkittävästä uudistuksesta, joka koskee vasta vuonna 2027 opintonsa aloittavia, tarkastelujakso on liian lyhyt. Vaikutuksia ei myöskään ole arvioitu tarpeeksi laajasti. Esimerkiksi vaikutuksia opiskelijoiden

hyvinvointiin ei ole arvioitu lainkaan ja vaikutuksia koulutukseen hakeutumiseen arvioidaan vain vähäisesti. Sikäli kun esimerkiksi taiteen yliopistokoulutukseen hakeutuvien joukko taloudellisista syistä homogeenistyy, tällä on vaikutuksensa laajemmin myös koko Suomen taide- ja kulttuurikenttään ja sen kautta yhteiskunnan moniäänisyyteen, demokratiaan, hyvinvointiin ja kansalliseen identiteettiin.

14. Muita huomioita

TaiYo katsoo, että esityksessä on joitakin kannatettavia ja tervetulleita uudistuksia, mutta se ei ratkaise keskeistä ongelmaa: opiskelijan toimeentulon riittämättömyyttä. TaiYo ei katso, että esityksessä esitetyillä keinolla hallitus edistää tavoitetta täysipäiväisen opiskelun mahdollistamisesta.

Aaltio Mikko
Taideyliopiston ylioppilaskunta

Kärnä Jane
Taideyliopiston ylioppilaskunta